09 2000

"A magyar faj DNS-éböl származik kiválasztottsága"

Magdalena Marsovszky

adalékok a posztszocialista Magyarország identitásához

"Az emberi faj DNS-ének adott hosszegységen két-három csavarodása van, míg a magyarnak /.../ kilenc. Ami megegyezö a szíriuszról a földre jövö fény megcsavarodási számával. Ebböl származik a magyar elme, lélek, szellem kivételes volta, kozmikus származása, a magyarok kiválasztottsága." - írta néhány hónapja egy ügyvéd, aki idöközben a jelenlegi kormánykoalíció egyik államtitkára lett[1]. Bár hangsúlyozta, hogy a legújabb magyar kultúrtörténettel foglalkozó teóriáit úgymond hobbikutatóként, kizárólag magánemberként fogalmazta meg, ezek mégis a kormányhoz közel álló Magyar Demokrata nevü újságban jelentek meg, melynek szélsöjobb beütését nem lehet nem észrevenni. Egy idö után ugyan az államtitkár a közszolgálati Kossuth Rádió egyik leghallgatottabb müsorában gondolataival összehasonlíthatatlanul nagyobb nyilvánosságot ért el[2], mégsem tiltakozott senki, legalábbis nyilvánosan nem, és az államtitkár még mindig hivatalban van.

Úgysem érdemes tiltakozni, gondolják nyilván sokan, hiszen a lakosság ingerküszöbje az utóbbi években jelentös mértékben

feljebb csúszott, és a legfontosabb információforrásokat, a "Királyi TV"-t és a "Királyi Rádió"-t - ahogy a lakosság nevezi öket -, idöközben megint "gleichschaltolták". Azok az újságok, amelyek jelentös magánrészesedések vagy magánalapítványok általi rendszeres anyagi támogatások következtében ki tudnak bújni az állami beavatkozás alól, újra és újra megpróbálnak felrázni, de azokat sem az nem olvassa, akit a hír érintene, sem kormánykörökben nem veszik figyelembe, de úgy tünik, az Európai Únió felelöseinél sem találnak nyitott fülekre. Úgy látszik, a mai "rendszer kritikusai"-nak a letargiája, söt: apátiája nagyobb, mint valaha. Hol van Európa, ha még mindig nem reagál senki? Ehhez hasonló kérdéseket hallani magyar konferenciákon évek óta.

A bevezetöben idézett mondat közvetlen elötörténete egy "Kulturkampf" (gyakori ezen német kifejezés használata), amely a fordulat éve, 1989 óta újra és újra fellángol, s

amelynek a három demokratikus választás által hatalomra jutott kormány egyike sem tudott véget vetni.

A konzervatív jobboldal és a szocialista, valamint liberális baloldal közötti szakadék az elsö látásra annak a kérdésnek a vonalán halad, hogy milyen Magyarország kapcsolata Európához és saját magához. Mivel azonban a magyar konzervatizmus fejletlen, a posztkommunista új jobboldal a saját értékrendszere fö forrásaként egyre másra a huszas-harmincas évek értékrendszeréböl merít, ami viszont az akkori konzervatizmus lényegéhez tartozó népnemzeti elképzelések fellángolásának kedvez. Ez hozzájárul mind a kultúra, mind a politika és a társadalom kettészakadásához és katasztrofálisnak bizonyul. A konzervatizmus harca a keresztény Magyarországért és az organikus-magyar kultúráért ugyanis egybeesik a zsidók (vagy annak tartottak) és azok "szimpatizánsai" ellen folytatott harccal, annál is inkább, mivel a politikai baloldalon

hagyományosan inkább a nyugati demokráciák és a kozmopolitista liberalizmus hívei tömörülnek; olyan elvek hívei tehát, amelyek már a Monarchiában zsidó elképzeléseknek feleltek meg. A gyülölettel teli magyar "Kulturkampf" alapját tehát masszív antiszemitizmus képezi, amely mindig megnö, ha konzervatív kormánykoalíció irányítja az országot.

A bevezetöben idézett mondat távolabbi elötörténete az 1526-os évre nyulik vissza, Magyarország török megszállásának évére, attól kezdve ugyanis az ország - egy kis periódustól eltekintve - sosem volt szuverén állam. A török hódoltság után jött a Habsburg elnyomás, kicsit késöbb a német, majd a második világháború után a szovjet megszállás. Legfontosabb mérföldkö és az ország kulturális fejlödése szempontjából a mai napig meghatározó jelentöségü a Trianoni Békeszerzödés (1920), amikor Magyarország - az elsö világháború után, a Monarchia oldalán veszteskent - területeinek két harmadát elvesztette, és ezzel a magyar lakosság majdnem egy harmada a szomszédos országok állampolgára lett. "Trianon" általános zavartság forrása lett, és a nemzethaláltól való félelem óriási méreteket öltött. A magyar határok Trianon elötti visszaállítása ettöl kezdve a politika, a kultúra és a mindennapi élet legfontosabb kérdése lett, és a revansizmus a magyar fasizmus vezetö ideológiája. Kifejlödött egy koncepció, amelynek célja a magyar kultúra faji tisztaságának megörzése volt. Ez egyben azt is jelenti, hogy ahhoz a magatartásformához, mely az önmagukat áldozatnak tartó emberekre jellemzö és amely a történelem folyamán - érthetö okokból - kifejlödött, a második világháború elött és alatt egy, a tettesekre jellemzö, agresszív magatartásforma társult. Ezt azonban 1945-töl kezdve négy évtizeden át elnyomták.

Az évszázadokon keresztül kialakult mehanizmus, amelyben az identitást elsösorban az idegen elnyomás segítségével definiálták, a létezö szocializmusban tovább müködött. Különösen az utolsó

évtizedben, az úgynevezett "puha diktatúrában" társult ehhez az identitáshoz egy eufórikus összetartás is, mert az illegálisan müködö demokratikus ellenzék a kemény retorziók ellenére is eredményeket tudott elérni, és széles ellenállás volt érzékelhetö. Az ellenállás gyakran kulturális volt, a müvészet gyakran a politikai pótcselekvés funkcióját töltötte be. Irodalmi munkák, színház-, mozi- és múzeumlátogatások - az állami szubvenció következtében - mindenki számára elérhetök voltak, ezen kívül nagyobb volt a szabadság, mint a többi szocialista országban, így mindennek ellenére kialakult egy viszonylag élénk kulturális élet. A mindent behálózó szocialista doktrina ellen irányuló mozgalomként, amely a nemzeti sajátosságok magábaolvasztásával fenyegetett, virágzott az irodalom, hagyományosan a nemzeti identitás magja és a népmüvészet, illetve a népi kultúra, mint a magyar kultúra alapja. Politikai kabaréknak és az avantgarde-nak nagy volt a konjunktúrája, úgyhogy a szocialista realizmus idövel sok helyütt üres retorikává vált. Az egyház is támogatta az ellenállást, amennyiben politikai tartalmú prédikációknak adott helyet.

Megszületett a "szocialista tábor legvidámabb barakkjának" az imázsa, amely messzemenöleg megfelelt az ország identitásának is. Az emberek nagyjából úgy érezték magukat, mint ahogy kívülröl látták öket. Az eufória ennek ellenére csalóka volt, mert a Kádár-rendszer által a kultúra területén történö ellenállás "politikai szelep"-funkciója mindenekelött a hatalom megtartására irányult, és nem a demokrácia felépítésére. Azáltal azonban, hogy a "rendszer harkályai" az állami aparátust olyan sokáig kopogtatták alulról, míg az láthatóan meggyengült, a civil társadalom egyes elemei váltak észlelhetövé, és ebben a kultúra nagy szerepet játszott

A piacgazdálkodás azonban véget vetett ennek a fejlödésnek. Már néhány hónappal a fordulat éve után a növekvö nacionalizmussal párhuzamosan egyszer csak kibújt az évtizedekkel azelött bezárt

kulturális fantom-ellenségkép a palackjából. Ennek ellenére elmaradt a saját történelem sürgetöen szükséges feldolgozása, s ehelyett nöttek a nyereségorientált és gazdasági érdekek, a piac törvényei a müvészetben és a kultúrában az esztétika és az oktatáspolitikai feladatok rovására. Kiderült, hogy a piac a kulturális autonómia és az identitás rafináltabb ellensége, mint az egypárti állam, mivel az - a diktatúrával ellentétben - képes elhitetni velünk, hogy a müvészet kizárólag belsö igényünkböl fakad. Ennek azonban az ellenkezöje igaz: úgy, ahogy az olcsó tömegtermékek gyors fogyasztásának az identitásképzö hatása nö, úgy csökken az önreflexióhoz való képességünk. Minden olyan eddigi próbálkozás, amely arra irányult, hogy megakadályozza a magyar müvészet és kultúra alapjainak a piac általi tönkretételét, hiábavalónak nyilvánult.

A jelenlegi jobboldali konzervatív kormány úgy véli, hogy egy államilag elrendelt keresztény-nacionalista értékrendszer támogatásával Magyarország identitását és imázsát pozitív irányba befolyásolhatja. Így a kultúra stratégiailag fontos területein - mint a közszolgálati médiában vagy a kultúra finanszírozás bázisintézményében, a Nemzeti Kultúrális Alapprogramban - a kormány nagy mértékben növelte befolyását, mindemellett megbízott egy - közvetlenül a miniszterelnöknek alárendelt - millenniumi kormánybiztost, valamint létrehozott egy anyagilag kiemelten támogatott Országimázs Központot a Miniszterelnöki Hivatalban. Ezek ‚transzparens kultúrpolitiká'-nak álcázva a kultúrmarketing legaktuálisabb módszereivel küldenek szét az ország minden háztartásába millenniumi propagandafüzeteket. Az, hogy ezáltal megint felülröl, söt: sokszor az egyház segítségével határozzák meg, mi helyes és mi nem, mi a magyar és mi a nem magyar müvészet, sokaknak talán azért nem tünik fel, mert a modern marketingtechnikákat az ember a nyugati, stabil

demokráciákkal köti össze. Ezen kívül az "igazi magyarok" és az "igazi keresztények" lelkiismeretére való apellálás sokszor éppen a hosszú elnyomás következtében talál termö talajra. A másképp gondolkodók véleményeit félresöprik, és ellenzéki kritikusokat - legtöbbször kódoltan, a "zsidó" szinonímáival behelyettesítve - "liberálbolsevikként", "kozmopolitaként", "állmagyarként" vagy egyszerüen "idegenlelküként" szidalmazzák, és legújabban árulóként néven nevezik a rádióban.[3] Ha emezek védekezni próbálnak a "közszolgálati zsidózás" ellen [4], akkor kormányoldalról hiperérzékenységet vetnek a szemükre [5]. A kormányt a szélsöjobb párt, a MIÈP támogatja, amely 1998-ban elsö alkalommal - hivatalosan ellenzékként, saját állítása szerint az "ellenzék ellenzékeként" [6] - jutott be a parlamentbe. Rossz nyelvek szerint a szélsöjobb pártban a kormány ideális szócsöre talált, ö ugyanis mindent nyíltan kimond, amit a kormány - mint az EU-szabályok elkötelezettje - nem engedhet meg magának.

A kormány külsö kommunikációjának Európa mellett elkötelezett, imázsjavító céljai nem egyeznek meg a belsö kommunikáció történelmi visszalépést jelentö nacionalista céljaival, a vélten pozitív imázs nosztalgikus klisékböl áll [7], és az ország identitása nagymértékben megosztott.

A belsö kommunikáció PR-technikái nem hosszútávú befektetések a kulturális identitásba, hanem egy kvázi-társadalom létrejöttét szorgalmazó populista mobilizálás és a gyors profit politikáját, illetve a választási siker gyors biztosítását követi.

Így nemcsak "Trianon" mindennapi téma a médiában, hanem azt az általános félelmet is szítják, mely szerint idegen hatalmak megpróbálják a magyarokat stílusuk és kultúrájuk szerint magukhoz idomítani, ezért azt meg kell védeni. Emellett a retorika kisértetiesen hasonlít a harmincas évekéhez. A tiszta magyar kultúra

koncepciója megint feltünt, és az ellenségkép konstruálásának segítségével történö identifikáció ismét müködik. Az "áldozatokból", akiknek "meg kell magukat védeniük", lassan megint tettesek lesznek: a fundamentalizmusok és a rasszizmusok egyre nagyobb teret hódítanak az országban.

Az EU-csatlakozás eddigi folyamatát tényleg a piac határozta meg. Magyarországot ebben a folyamatban messzemenöleg a gazdasági faktor szintjére degradálták. Ennek logikus következményeként az integrációt - a legjobb szándék ellenére is - sokan mint felülröl jövö újabb gyarmatosítást, ezúttal mint a "piac gyarmatosításá"-t élik meg, tehát hiányzik az integrációhoz égetöen szükséges szellemi-kultúrális bázis.

Az európai stabilitás megtartása érdekében az egyesülés motorja a kultúrpolitika kell hogy legyen. Annak érdekében, hogy a kultúrát ne lehessen többé a hatalom megtartásának eszközeként használni, hanem az identitás megtalálásához és az önreflexióhoz tudjon segítséget nyújtani, legföbb ideje, hogy kultúrpolitikai párbeszéd kezdödjön az EU-val mint egységes értékközösséggel. Szükség van a jövö civil társadalom kulturális identitásaiba történö, hosszútávú befektetésekre. Mert csak stabil identitások nem térnek ki a reflexív modernizáció kérdései elöl, és bírják ki a feszültségeket, ellentéteket. Ezen kívül csak egy, a piaccal és a politikával szemben messzemenöleg autonóm kultúra képes nagy integrációs hatást kifejteni, társadalmat stabilizálni és garantálni, hogy Európa az árnyalatok Európája maradjon.

---

[1] GRESPIK, László, ‚Szkíták törvénye' 1-3 rész, in: Magyar Demokrata/ konzervatív-radikális jobboldali, társadalomkritikai-kulturális hetilap, 51/1999 - 01/2000.

[2] In ‚16 óra'/ liberális társadalomkritikai rádiómüsor, Kossuth Rádió, 2000. július 08, 16.00 óra.

[3] Pl. in: ‚Vasárnapi újság'/ konzervatív, radikális jobboldali, társadalomkritikai-kulturális rádiómüsor, Kossuth Rádió, 2000. május 14.

[4] ACZÉL, Endre, ‚Közszolgálati zsidózás', in: Népszabadság/ liberális napilap, 2000. május 15.

[5] Pl. a magyar miniszterelnök tanácsadója ELEK, István, in: ‚A teljes magyarság kulturális integrációja', Magyar Nemzet/ konzervativ, kormányközeli napilap, 2000. május 20.

[6] Vö. MIÉP radikális jobboldali párt VIII. kongresszusa, in: Magyar Fórum/ "a nemzeti radikalizmus hetilapja", 1999. december 16.

[7] Ezen állítások alapját a saját felméréseim képezik.